

Organet erklærer treenighet!

ISSN: 1502-8070

KulturOrgan Skadinaujo

- PANSKANDINAVISK TIDSSKRIFT
Årg. 2, nr 1 (2002)

2

deres forfedres ånd. De var altså Einherjere, deres døde krigerverfedre som på dette viset ble udødeliggjort i denne religiøse kultushæren. Her ser vi at samfunnet aksepterer ville krigere som herjer og rir rundt. De er ikke lenger ungdom fra nabologet, men udøelige helter fra fortiden, og de skulle være.

Problemet blir for mange å forstå hvordan man kunne tro på noe slikt, og ikke minst akseptere det. Men her blir det jo faktisk lettere å forstå, for her kunne de med deres egne øyne se levende Einherjer blant seg, de var ikke oppspinn, de var virkelige. Julebukken og karnevalet har også sin opprinnelse i denne legenden. I dag aksepterer vi disse (av og til) lite hyggelige og kravstore opptog, så vi har altså ikke mistet all forståelse for dette skrekkens opptog. Med slike paralleller kan det bli lettere å akseptere en forandring i åndslivet, forandringer som kun skal komme vårt folk til gagn.

Vegard Chapman, mars 2002 e. v.t

Det som burde slå enhver som tenker på hvordan man skal kunne endre og forbedre kulturen — og som i vårt tilfelle, sette inn elementer fra en for lengst forglemt tid — er hvordan man skal kunne takele den helt forskjellige og ofte merkelige moral, forståelse og aksept man hadde for handlinger og lignende. Hvilke tanker gjorde mennesket seg før i tiden da de deltok i urtidens riter og tradisjoner? Hvilken opplevelse var det de hadde? Vi vil altså gienskape den forståelse og mening de hadde i sine handlinger så langt det lar seg gjøre.

Dødsforakt har vært et kjennetegn på mange folkeslag, blant annet vårt eget. Vi kjenner til legenden om Einherjene i Valhall, men få vet hvilket opphav den har. For lenge siden hadde vi et sjikt i samfunnet av kultiske krigere. Dette var menn som praktisk talt sluttet å eksistere og gikk over til å være ekstatische krigere som tok delaktighet i

deres forfedres ånd. De var altså Einherjere, deres døde krigerverfedre som på dette viset ble udødeliggjort i denne religiøse kultushæren. Her ser vi at samfunnet aksepterer ville krigere som herjer og rir rundt. De er ikke lenger ungdom fra nabologet, men udøelige helter fra fortiden, og de skulle være.

Problemet blir for mange å forstå hvordan man kunne tro på noe slikt, og ikke minst akseptere det. Men her blir det jo faktisk lettere å forstå, for her kunne de med deres egne øyne se levende Einherjer blant seg, de var ikke oppspinn, de var virkelige. Julebukken og karnevalet har også sin opprinnelse i denne legenden. I dag aksepterer vi disse (av og til) lite hyggelige og kravstore opptog, så vi har altså ikke mistet all forståelse for dette skrekkens opptog. Med slike paralleller kan det bli lettere å akseptere en forandring i åndslivet, forandringer som kun skal komme vårt folk til gagn.

Vegard Chapman, mars 2002 e. v.t

For å nå urfolkets erkjennelse er man nødt til å innta empatiens siste instans: dødsforakt

Redaksjonen:

Vegard Chapman
Jarle Øvrehus

Adresse:

KulturOrgan Skadinaujo
Pb. 20
0313 Oslo
Norge

E-post:

stab@kultorg.com

Verdensveven:

www.kultorg.com

Abonnement:

100,- NOK, SEK, DKK

ISSN: 1502-8070

©KulturOrgan Skadinaujo,
Oslo 2002.

Det er forbudt å kopiere materiale fra denne publikasjonen med henhold til åndsverksloven. Unntak kan kun forekomme etter avtale med den enkelte tekstforfatter eller Kult.Org. Skadinaujo.

INNHOLD

KulturOrgan Skadinaujo nr 1 2002

Leder Vegard Chapman	s. 2
Den danske Øster Av Johnny Lindholm Hansen Mortensen	s. 4
Omtaler Av Vidar E., J. Christiansen og Jarle Øvrehus	s. 9
Pronomenet jag i de nordiska målen Av Karl H. Qureshi	s. 12
Om Machiavelli	s. 14
Naturens gaver Av Magne Bråten	s. 16
Etymologisk hjørne Av Vegard Chapman	s. 19
Strofe 136 fra Rig Veda Til norsk ved Vegard Chapman	s. 21
Omtaler av sider på veven Av Vegard Chapman og Vidar E.	s. 21
Sagnet om Jon "Pytten" i Guddal Trad.	s. 22
Brev Av Åmund Grepp	s. 28

3

Siden sist har vi fått ny vevadresse til vårt tidsskrift, samt ny e-postadresse. Venligst merk dere dette. Vebsiden har også fått ny grafisk utforming. Ønsker du å informere bekjente eller andre om bladet kan vi supplere informasjon på forespørsel.

E

n fest blev i gamle tider holdt i Danmark for vårens komme. Den har ligget mellem vore nutidige, kirkelige påske og pinse. På engelsk hedder påske easter, og på tysk hedder det Ostern. Efter disse to navne kan vi slutte, at det her til lands må have heddet øster. Men da disse skikke blev forbandede, blev de på sin vis spredte. Nogle holder noget af skikken i påsken, andre i pinsen, og endnu andre har flyttet dele af den til midsommer. Men ved at samle det vi har om disse to højtider og en ældre majfest, finder vi frem til det, som denne øster troligt har indeholdt; majfesten er nemlig troligt det der er tilbage af den oprindelige vårfest.

Som sagt i indledningen, så hedder påske ved sit oprindelige navn i både England og Tyskland (øster); påske er et hebraisk ord som der i dansk er blevet adopteret, og har fortrængt det gode, gamle danske ord. Meget lidet eller næsten intet er os overleveret om denne fest direkte. Grækeren Prokop fortæller os lidt, ligesom andre af hans landsmænd også giver smålige oplysninger om os i denne henseende. Der hvor vi derimod kan finde en rig kilde, er i vor gamle folkeoverlevering. Her får vi næsten alt

hvad vi har brug for.

Men hvilken gud er knyttet til denne højtid?

Vores navn på højtiden, øster, viser os hen til et gudenavn, Austra, som, hvis vi oversætter det til latin, bliver til Aurora. Aurora svarer ganske nøje til den græske Eos. Aurora er gud for morgenrøden, og senere blev hun en vårgudinde. Hos angelsakserne hedder hun Eostre. Et nordisk navn for denne vårgudinde er som sagt Austra, og det må tydes som Østenglans. Engang var hun, ligesom (Heim)Dall, en gudinde for dagning (jfr. den græsk/romerske funktion som gudinde for morgenrøden). Men i historisk tid finder vi hende som gudinde for våret.

Grækeren Prokop levede i det sjette århundrede, og han omtaler netop vor dyrkelse af solens tilbagevenden - våret. Han siger, at når 35 af årets 40 solløse dage var gåede, sendtes der spejdere op på de højeste fjeldtinder, og når de meldte solens genkomst, gav folket sig til at fejre den med store gilder. Denne skik minder faktisk utroligt meget om noget som Thorkild Gravlund kan berette langt mere en 1000 år efter:

Efter ældgammel skik skulle de unge fra alle byerne i engen ud at sejle den dag. Og de skulle sejle ud til den øde holm der lå en milsvej fra kysten.

Vilde man spørge nogen, hvorfor det var sådan, måtte de svare, at det vidste de ikke, men sådan havde det altid været, derfor var det - og det måtte vel blive ved [...] Den holm lå

midt i landenes kreds. Og højest var her til himlen.

Aldrig glødede solen som her [...] Hvor solen er højest, hvor sandet er hedest, hvor elskov blev til, dær kommer sommeren fra.

De hentede sommeren ude på holmen, og ungdommen bragte den hjem til lands.

Fra Arilds tid var den fundet herude på holmen i elskov.

Der var dyrket en guddom her. Men ingen tilbad den. De ofrede ikke, nej aldrig de gjorde den ringeste stads af hin vældige kraft, endikke de gav den et navn. Men de gav sig hen i den første vår og dens varme.

De pinsedagsdyrkere havde hverken leg eller spil eller dans, såldt som vårens guddom i tanke. Alt var dem givet i jorden selv, i holmens solvendte hældning. Dær hvilte de, og dær sprang de - jublende og lo i skæmt og lystige favntag.

...Hinanden om livet, pige og karl, tæt og fast, rullende solhul nedad den græsbløde hældning.

Vi ser her tydeligt ligheden med Prokops beretning om nordmændene. Gravlunds skildring gælder pinsefejringen på landet her i Danmark, hvilket forklarer nogle afvigelser. Derudover må man mærke sig, at en rum tid er skreden efter Prokops skrev.

I gammel tid holdte man vårfest. Som alle vore andre gamle fester, kunne kristendommen, da den kom til vore himmelstrøg, ikke tillade østeren. Mange

forsøg blev gjort på at fjerne højtiden, men det endte, som oftest, med at de gav den et andet navn (påske) og søgte at lave den til kristen fest i stedet. Men østeren, ligesom julen, holdte mange af de traditioner som i virkeligheden var fuldhedenske (som det egentlig skete med

mange af vore gamle skikke; man glemte blot hvorfor man holdte dem).

Rundt omkring i landet har man både majtræer, bænke, sten og stænger. De vidner om den oldgamle tradition. Oprindelig var det første maj disse fester holdtes (ifølge den julianske kalender), men efter den store kalenderreform år tradition. «

1700, hvor der gjordes et spring fra 18. februar til 1. maj, blev bøgens løvspring flyttet til at finde sted o. 11. maj. Derved overførte man løvindsamlingen (som spillede en stor rolle ved denne højtidelighed) til en senere højtidaften, oftest (den efter kristendommen indførte) pinsaften, dog var det ikke sjældent på Sjælland kristihimmelfartsaften.

Nogle sjællandske nutidsoptegnelser fortæller, at kristihimmelfartsaften plejede man at rende i skoven for at plukke majgrønt. Derefter drog man til en større plæne et stykke derfra, og dansede med træsko indtil tidligt om morgen. Somme

tider havde man en harmonikaspiller med, hvis ikke sang man selv i festligt lag. Når man i dagningen kom hjem igen, pyntede man stuerne op med majløvet, og hørageren fik også grønne kviste; kristihimmelfartsdag var en hviledag. Og netop denne pyntning af husene (som egentlig også kendes fra julen), ser vi mange steder, således som i dette lille stykke:

I Gjerslev ved Slagelse blev stuehuset pyntet udvendig og indvendig valborgaften med løv og blomster, og alle vegne, hvor løvet kunne sidde fast, blev det puttet ind, og det var fast skik, at det skulle sidde i tre dage.

Våren var (vel rettere: er) den nye fødsel ser man. Man fører løvspringets liv udi alt; derfor var det i ældre tid også på denne tid, at man malede gården. Om det hed valborgsnat eller om det hed kristihimmelfartsaften er egentlig underordnet, det var i hovedtræk den samme fest. Hos mange var det skik denne valborgsnat at tænde bål, ligesom vi i dag gør det Sæhans aften (Sankt Hans aften, midsommer-aftenen); denne skik var blandt andet meget udbredt i Østjylland.

En ting som skinner særligt meget igennem i alle de forskellige varianter af traditionen, er det at det er ungdommen det hele drejer sig om; dette var vel også at vente, eftersom det er den nye begyndelse man fejrer, fødselen.

Længst har skikken holdt sig i de nu svenske landskaber: Skåne, Halland og Blekinge. Ligesom på Fyn, hvor man hængte løvgrene i gardenes tage og på deres porte, og hvor man ellers kunne hænge det, drog ungdommen rundt og satte nyudsprungne løvgrene i gardenes tage. Samtidig sang de en majvise til ære for gårdsens folk; til gengæld for dette fik de forskellige madvarer af de som boede der, og de brugtes til ungdommens senere

majgilde.

Maj kunne også komme på anden vis. Landsbyens bøndersønner, kunne ride den ind, som her fortælles:

*Da bøndens sønner sås med
deres frydetromme,
med krans om hatten og med
urtekost i lomme
samt blomster-blus på stang, til
glædkabs tegn på ny,
at melde sommer an, og føre maj i
by.*

Dette majridt kendes kun fra gammelt, dansk land, og ej fra det øvrige norden.

I det østjyske valgte man sig et majbrudepar, gadebasse og gadinde. Den ødanske og skånske tradition er ikke tom for denne skik, her hedder det blot Majgreve og majinde (eller majgrevinde).

Først valgte man en "skaffer" og en "majgreve". Majgrevene skulle, efter eget ønske, vælge sig en fælle ud af bondepigernes flok. Hun skulle derefter følge ham som hans brud eller ledsager. Han lagde hende, som pant på sin kærlighed, en krans af løv omkring hendes hals; denne skulle også kendetegne hendes hæder. Straks herefter rejste karlefolket majtræ, og bandt majblus, der var prydede med grønt løv og blomster, bånd og strimler i alle farver. Man kaldte denne del af skikken, 'at ride sommer i by'. Dette majtræ rejstes i majindens gård, om man startede med at ride omkring det. Dernæst red man videre til de enkelte gårde i byen. Ved hver gård de kommer til beder de om husherrens tilladelse

til gæstningen, og efter at have fået den, gøres dans med gårdenes piger; dette efterfølges med hustruens servering af godtøl eller brændevin. Om aftenen, når alle byens gårde er blevne gæstet, holdes et stort majgilde, hvor både unge og gamle er med. På andendagen holdes også gilde. Som det fremgår af ovenstående, har der været en vis erotik over denne fest. I dag kender vi også udtrykket "forårskuller" om folk der er forelskede. Det hænger igen sammen med den nye begyndelse; det vises ved majgreven og hans ledsager.

*Til majrev tages en,
han med majinden fandses,
hinanden de vel men.*

Således siger det gamle vers. Meget gennemgående er majrevens elskovsforhold til majinden; foråret eller våren, er elskovens alder.

Toget der drog omkring, inden det egentlige majridt, for at finde majinden, sang gerne en vise på hver gård de søgte for at finde hende:

*Vi har en majgreve i vort lag,
og hans søger efter en majinde;
hvis det er, vi finder en hos dem,
ville det os være en stor glæde.
Deres skål vi drikke, når vi
kommer hjem,
og dem sætte på det første sæde.*

Det var hos majinden der, dagen efter andendagsgildet, afsluttedes med en dags og en nats gilde. Altså får vi disse personer når vi opregner:

Skafferen: Hed i Skånelandene oldermand; denne skulle, med

sin medhjælper "skafferdrengen", sørge for at øl blev brygget, og at brød og kager blev bagt.

Majgreven: Denne var egentlig festens hovedperson, men trådte i nogle egne tilbage for skafferens. Han skulle være majindens ledsager.

Majinden: Valgtes af Majgreven ved at han lagde hende en krans af løv om hendes hals. Således blev hun kåret til hans brud. I hendes hus blev tredjedagens (og nattens) gilde holdt som afslutning på højtiden.

Herudover havde man hele toget af resten af ungdommen fra byen.

Egentlig er navnet *Majgreve* nedertysk. Den oprindelige danske navn er *Majkonge*, og hans brud, *Majdrønning*; disse navne møder vi spredt i den gamle danske tradition.

En midterstillet rolle spiller det såkaldte majtræ, som også kaldes majstang. Man havde majbål og majbrudepar, men de var ikke alene om at være midtpunkt i vårfesten, velkomsten af Austra. Majtræet kaldes to ting. For det første kan majtræet være byens træ (således får dette på Sjælland og Falster tit hele året navnet majtræ knyttet til sig). Dernæst kan det være et netop til formålet hjemført, nyhøvlet træ; heraf udvikler majstangen sig. Nogle majstænger blev stående hele året rundt, og andre blev rejste hvert år. Ofte havde optoget majstangen i formindsket udgave med sig; denne kaldtes forskellige steder ved forskellige navne, så som: majspær, fanen eller majblusset.

Oprindelig har festen været holdt majdag, men ved den store kalenderreform år 1700, faldt majdag jo ti

dage før løvspring, og festen blev mange steder i Danmark flyttet helt til pinsen, hvor der mange steder findes levn af skikken (jfr. det anførte stykke af Thorkild Gravlund).

Altid har noget magisk været knyttet til vårfesten. Dette ses alene af den erotiske aspekt. Men magisk var også grunden til at man tændte blus. I ophavstider tændte man bål, ligesom midsommeraftenen (den senere Sankt Hans aften), og de underjordiske og almindelige folk var sammen i fred og fordragelighed. En sjov skik, som vel også knytter sig til det magiske, er den, at ungdommen drager til bækken før solopgang; og lige før solopgangen springer de over bækken for at opnå sundhed og kraft i den kommende sommer. En ganske praktisk funktion har denne skik vel også haft, ved at holde ulve og bjørne væk fra kreaturer og andre dyr på markerne.

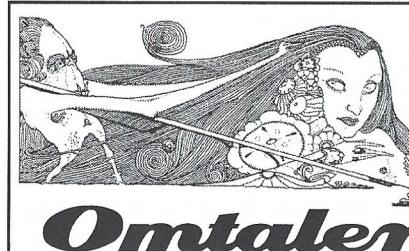
Fra påsken kender de fleste skikken med at trille påskeæg, eller at "trante påskeæg", som det hedder. Denne skik er ikke af hel ny oprindelse, som det nok var venteligt. Æg blev samlede i stor stil til vårfesten, og man legede forskellige lege med de hårdkogte æg; vel var æggene symbol på den nye begyndelse, våret. Det er her det virkelige nytår børjer.

Påsken har overtaget en del af de skikke der var knyttet til vårfesten, men i Danmark var det pinsen der var den egentlige arvtager efter vårfesten. Pinsen har opnået en meget højere stilling hos almuen end påsken; man holdte pinsegilde, og i mange egne kendte man faktisk ikke engang majbruden, men udelukkende en pinsebrud.

For kort at opsummere: Vi havde i ældgammel tid en vårfest; denne skildrer grækeren Prokop. Festen holdtes vel

omkring 1. maj, valborgsdag. Kirken prøvede på alle tænkelige måder at få fjernet denne hedenske skik, men uden held. En stor kalenderreform i 1700 besværliggjorde imidlertid denne fests afholdelse. Alligevel holdte almuen fast i mange år. På trods af det blev skikken nærmest fordelt ud på påsken og pinsen (det nævnes, at Olav Trygvesøn overførte det højtidelige drikkelag ved sommerens begyndelse til den kristne påskefest, og dette har de andre nordiske lande vel taget ved lære af). Og i dag. Ja, i dag er der vel ikke meget tilbage af den oprindelige hedenske fest, det forsvandt med bymenneskets opvækst. Alligevel kender vi alle det at "trille påskeæg", og mange af os holder vel også udendørs sammenkomster til pinse.

Til års og fred.

Jürgen Spanuth, **Atlantis of the North**, Sidgwick & Jackson Limited, Tavistock Chambers, Bloomsbury Way, London, 1979. ISBN 0-283-98495-3

Dette er en oversettelse av boken *Die Atlanter*, som ble publisert i 1976 av det tyske forlaget Grabert-Verlag og gitt ut for et tysk marked. Spanuth skrev også en bok med navnet *Atlantis* i 1965 som visstnok (undertegnede har ikke lest den) skal foreta seg mye av det denne boken handler om. *Die Atlanter/ Atlantis of the North* kan derfor sees på som en revidert/forbedret utgave. Nå som det er nevnt kan jeg gå over til bokens innhold.

Atlantis of the North er muligens den mest edruelige og vitenskapelige boken jeg har lest angående Atlantis. I motsetning til mange andre baserer Spanuth seg på Platons fortelling om Atlantis som er skrevet som en dialog imellom en rekke kjente grekere ifra antikken (se *Timaeus* og *Critias*). Atlantis-fortellingen sies å være fortalt til Sokrates av en egyptisk prest rundt 590 før vår tidsregning. Spanuth har derfor lett etter det han mener måtte være originalen til fortellingen og fant ut at disse fortalte om et angrep mot egypterne av et "barbarisk" sjøfolk som kom nordfra. Dette er blitt stadfestet

til å være skjedd rundt 1200 før vår tidsregning, og Spanuth mener det måtte være en sammenheng med dette folket og atlantene (de fra Atlantis). I Atlantis-fortellingen fortelles det at de gjorde stor skade på enkelte bosetninger i Europa og Lilleasia før de tapte et stort slag mot egypterne på dette tidspunktet (hvor skyldige de er i anklagene blir tatt opp i boken). Spanuth fant så ut at om han omregnet de 8000-9000 årene, ifølge Platons fortelling, siden atlantenes eksistens til måneder (det har vært en teori at egypterne regnet sine "år" som måneder, og det Spanuth så foreslår er at det må være skjedd en misforståelse den egyptiske presten og Sokrates imellom) at hendelsene det fortelles om i Atlantis-narrativet da havnet på et tidspunkt rundt 1200 før vår tidsregning.

Det boken så foretar seg er å punktvis prøve å bevise at atlantene var et folk fra Nord-Europa, som p.g.a. naturkatastrofer i deres hjemland utvandret i desperasjon etter nytt land. Bl.a. argumenterer Spanuth for at navnet Atlantis kommer fra Atlas, en gresk gud, og ikke vårt moderne Atlanterhav, og at denne gud er forbundet med verdensøyen som ifølge grekerne står under polarstjernen, som står mer eller mindre rett på Jordens magnetiske nordpol, og ifølge egypterne ligger ved den niende verdensbu - verdens ende, det ytterste nord. Det atlantiske senter ligger bl.a. derfor ifølge Spanuth ved Helgoland-kysten i Danmark, og om teorien hans har noe for seg så skal det altså ligge store kulturelle verdier i dette grunne sjøfeltet utenfor klippene.

Men jeg har nå fortalt alt for mye til en bokanmeldelse å være, og denne boken inneholder så mange viktige små detaljer at den helst bør leses flere ganger. Riktig nok er boken begynt å bli gammel og innholdet kan derfor være utdatert på visse punkter, men essensen av teorien bør i alle fall være klar nok. Og om det ikke er Atlantis vi kan finne begravd der i Nordsjøen så skal det ikke forundre meg om det kan ligge kulturelle minner der likevel, området var nemlig helt grunt for 10 000 år siden og når enkelte av de høyeste punktene fortsatt var beboelige er uvisst. Men om Spanuth har rett så forsvarer de rundt 1200 før vår tidsregning p.g.a. naturkatastrofer.

Det kan være vanskelig å få tak i denne boken i og med at den ikke er i trykk lenger. Jeg skaffet den gjennom www.alibris.com, som er en av mange antikvariatforretninger på veven, for en sum på rundt 200 kr.

De med tilgang på verdensveven kan også ta en titt på denne siden som viser hvor grunn egentlig Nordsjøen og den Baltiske sjøen er (under 200 m): http://www.imh.ru/map01_e.htm

Av Vidar E.

The bible: The Devil's Book – How the Doctrine of the Bible brings our World to Ruin
af Jos Rogiers
224s. Cymophane Publishing
[www.cymophane.com]

Jeg har altid haft en vis mistro og skepsis overfor den kristne religion,

og etter at have læst bogen af Jos Rogiers, er jeg blevet styrket i min tro på at Kristendommen, Jødedommen og Islam er hovedaktører i den kulturundertrykkelse, som har fundet sted lige siden religionerne først kom til norden for over 1000 år siden. Med usvigelig sikkerhed og eksemplarisk videnskabelig metode, viser Rogiers at de kristne tanker om israelerne som »det udvalgte folk«, har været skyld i undertrykkelse, etniske udrensninger og racistiske overgrep, der overstiger alt hvad man ellers kender til rent historisk. Denne bog bekræftede mine bange anelser, og den er helt uundværlig for folk som vil have saglige argumenter i deres kamp mod de monoteistiske religioner, i stedet for uunderbyggede påstande om hvor forfærdelige israelerne er.

Den Lange Rejse

af Johannes V. Jensen
324s. + 363s. Gyldendal, 1996
Bd1: ISBN: 87-00-24738-3
Bd2: ISBN: 87-00-24746-4

Den Lange Rejse består i realiteten af 6 selvstændige romaner, hvor Johannes V. Jensen (JVJ) skildrer menneskehedens udvikling helt tilbage fra de første mennesker og frem til Columbus, der ifølge JVJ er af nordisk afstamning. Den folkekære forfatter JVJ (1873-1950), når i dette værk at røre ved de inderste følelser med tilknytning til vore rødder. Han bruger personer i sine romaner, der minder mistænklig meget om guderne fra den nordiske mytologi. I bogen »Bræen« er der f.eks. en gribende fortælling om en mand ved navn Hvidbjørn, som med sin hammer og sin

tordnende vogn rider over sletten, mens han dræber de neandertalere (trolde), som har voldtaket og dræbt hans kone og hans børn. Alle bøgerne handler om længslen efter »det tabte land« – et urgammelt land, hvor vi har vores rødder. Denne længsel mener JVJ er en af hovedgrundene til den udvikling, som har fundet sted lige siden man opdagede ilden, hjulet og stenøksen.

Urlandet – Ildlandet kaldes for Gunung Api (hvilket leder tanken hen på Ginungagap), og også skjalden Nornegæst, der lever sammen med norerne er med til at gøre Den Lange Rejse til en af de mest fantastiske skønlitterære bøger jeg nogensinde har læst. Det poetiske og levende sprog går lige i hjertet, og indholdet og stemningen i den gamle fortælling, slår alle moderne noveller og romancer. Det er ingen tvil om at Johannes V. Jensen er en mand af folket – folket fra norden.

Af J. Christiansen

Mallory, J. P. (2000). **The Tarim Mum- mies : Ancient China and the Mystery of the earliest Peoples from the West** / Victor H. Mair. - London : Thames & Hudson Ltd. - 352 s. - ISBN 0-500-05101-1

I Kult.Org. nr. 2 2001 nevnte vi en bok av Elizabeth Wayland Barber – *The Mummies of Ürümqi* - som omtalte de efter hvert så velkjente mumiene i Kina. Problemet med denne boken var at den var skrevet utifra et tekstilmessig synspunkt, og tok ikke for seg så mange andre vitenskapelige grener. Det er noe

vi ikke kan si med denne boken her. J. P. Mallory er en kjent person innenfor forskningen av den indoeuropeiske gåte, og han har her fått med seg en ekspert på det forhistoriske østlige Sentral-Asia. Denne boken er meget velskrevet, og benytter seg gjennomgående av eliminasjonsmetoden hvor de fører opp alle muligheter for hvilket folkeslag disse mumiene kan være og da altså står igjen med et sannsynlig. De trekker inn alle vesentlige vitenskaper så som arkeologi, lingvistikk, fysisk antropologi, genetikk, teknikkskikkelse etc og boken er da altså utrolig detaljrik, og mangler heller ikke på illustrasjoner, diagrammer og bilder. Jeg kan ikke gjøre annet enn å sterkt anbefale denne boken for de som er interessert i å vite mer om hva som skjedde med våre østlige indoeuropeiske frender.

Sommerfeldt Boehlke, Harald (2000). **Det norske pentagram : Kristningen av Norge, 935 til 1152.** - Tvedstrand : Eutopia Forlag. - 224 s. - ISBN 82-91918-03-1

Man kan egentlig lure på hvordan man finner slike bøker som dette her, for det er ikke akkurat noe man hører om i avisene eller som står utstilt i butikkvinduene. Når man leser denne boken så blir man faktisk lamslått av innholdet. Man tror man vet alt fra før, men allikevel dukker det opp teorier og bevis for disse teoriene som ikke viser noe annet enn at det faktisk må stemme. Forfatteren har vel strengt tatt ingen akademisk bakgrunn, men å ha en slik bakgrunn ville ikke hjulpet noe

Fortsetter s. 31...

Karl H. Qúresh Pronomet *jag* i de nordiska målen

KulturOrgan Skadinaujo har tidligere uttalt at vi skal trykke artikler på både svensk, dansk og norsk for å øke samforståelsen og samhold blant de skandinaviske nasjoner. Da kan det jo være greit å få en liten etymologisk og lingvistisk innføring som her, for å øke grunnlaget for forståelse for hver enkelt angående våre språk.

Det är l i t e t som skiljer skandinaverna åt; vi hava den samma kultur samt ett gemensamt folkligt och språkligt upphav. De skandinaviska målen kunna ses som målfören, men efter den politiska indelningen av våra nationer tala vi hellre om språk. Trots språkens likheter finna vi även ett flertal olikheter. Ett av dem är pronomet *jag*, som varierar i samtliga skandinaviska mål. Just pronomen hålla gärna sin genuina form, och ändras sällan genom påverkaning av andra språk. Och det är just detta som jag skall diskutera i denna artikel.

Enligt Elias Wessén torde pronomet i indoeuropeiskan hava varit *egom (jfr. lat. *ego*) som i urgermanskan får formen *ekā. Andra forskare (bl.a. Kluge) mena att ieur. *egom haver gått till germ. *ekam > *ekan > urn. eka. Till försvar för Wesséns teori

bör det bemärkas att urgerm. *ekō ej går till urn. *eku, som då skulle få brytning, *jök, eftersom urgerm. *ō ej går till urn. u, men a, i samband med den äldre formen med nasal. I urnordiskan finna vi formen eka (Söderköpingstenen) samt ek (Gallehus). Och redan här uppkomma spekulationer angående våra nordiska fomer.

Efter Axel Kock är det allmänt känt att eka i trycksvag ställning haver förlorat sitt a och givit formen ek. Denna form haver ej senare kunnat genomgå brytning och är därmed grunden för den västnordiska formen ek samt sönderjyskans æk (> æ). Han menar dock även att den norrejyska formen ak (> a) haver uppstått av eka med brytning, som sedan i trycksvag ställning förlorar sitt i, hvilket dansken Brøndum-Nielsen benekar. Han menar att æk (< ek) haver gått till ak genom depalatalisering.

I de äldsta norrøna texterna är det allenast ek som förekommer, hvilket giver dagens norska fomer. På Vestlandet finna vi formen eg (k > g), men i övriga Norge haver gärna konsonanten synkoperats: e (Midt-Noreg), æ (Nordland). Konsonanten kan även palataliseras, jfr. ej på Sunnmøre. I Romsdal finna vi även i, som med största sannolikhet haver uppkommit genom att vokalen i ek haver hävts; formen haver senare synkoperat k.

Under 1400-talet uppkommer formen iak (jæk) i norska diplom på Austlandet. Det är denna form som senare giver former som jeg, je och jei som vi fortfarande i dag finna på största delen av Austlandet. Man är dock oenig om är huru denna formen uppkommit i de norska målförena. Det

finnas två möjliga vägar: i) att det redan under urnordisk tid haver uppkommit en form med brytning, men som döljs av den traditionella västnordiska skrivformen ek. ii) att formen är påverkad från svenska/danskt mål. I dag döljas dock dessa former gärna av riksmalets jeg, /jei/.

I tryckstark ställning går urn. eka genom brytning till iak (jæk) som vi finna i de östnordiska målen. Den formen ligger i grund för rikssvenskans jag samt danskans jeg. Fsv. iak haver först gått till y. fsv. iagh och senare till sv. jag. Att k > g är ej ovanligt (särskilt i de svenska målen), jfr. sv. mig (< fsv. mik), sv. dig (< fsv. pik), sv. sig (< fsv. sik). Utlujudskonsonanten synkoperas i de flesta svenska målförena, ja, je, jæ, och i de danska målen synkoperas eller palataliseras den, je, ja, jai, jæi.

Trots att de flesta språkforskarna äro eniga i att den östnordiska formen iak haver uppkommit genom a-brytning, äro det andra som icke mena det. Bengt Hesselman menar att formen ek haver diftongerats i samband med att kort e förlängs, jfr. es > *es > ias. Även John Svensson menar att ek haver difongerats till iak, men utan att kort e först går till långt e (detta mena dock de flesta ej är möjligt). Han haver dock en bra jämförelse: talordet sex haver i somliga målförena, genom diftongering, gått till siax (siæx). Jag vill tillägga att isl. ek senare får diftongering i samband med förlängningen av kort e: nyisl. ég, /jeg/. Och de svenska målföreformena som ik i Orsa-målet samt i (< ik) i Piteå-målet visa att den urnordiska formen ek haver varit utbredd även i Sverige.

Men finns det något grundlag för detta? I «Urgermanische Grammatik» skriver Wilhelm Streitberg att urn. ek och de baltiska formerna (lett. es, lit. esz)

aldrig hava haft bortfall av a. Dessa hava sin grund i ur-indoeuropeiskans *eg eller *egh, som senare giver våra europeiska former got. ik, ght. ih, gsax. ic samt vår egna urn. ek.

Huru än våra skandinaviska former hava uppkommit, så hava vi en stor skillnad i våra målfören; något som giver oss en egen identitet om hvor i Skandinavien vi komma ifrån.

Litteratur:

Andersen, Harry: *Pronomet «jeg»*, Kopenhagener germanistische Studien I [Festskrift til Peter Jørgensen], sid. 244-255

Hesselman, Bengt: *Omljud och brytning i de nordiska språken*, Almqvist & Wiksell Boktryckeri AB, Uppsala 1945

Wessén, Elias: *Svensk språkhistoria (Bind I, Ljudlära och ordböjnärlära)*, Filologiska föreningen vid Stockholms högskola, Stockholm 1951, sid. 16

Om Machiavelli

Niccolo Machiavelli 1469-1527

... Det er på denne baggrund, man må se Machiavelli. Han, der var født i Florens 1469, arbejdede fra 1498 i sin bys tjeneste; han var i færd med at skabe en national hær for Florens, da han ved Medicinernes tilbagekomst 1512 blev fængslet, pint og jaget i landflygtighed. Senere nærmede han sig Medicinerne og trådte i deres tjeneste, og da de 1527 blev jagne væk på ny, kunne han ikke få plads i den nye republik; han døde samme år i stor nød. Ved diplomatiske sendelser til Frankrig, Tyskland, Rom og andensteds havde han fået et videre syn end andre italienske diplomater; og sin fritid nyttede han til at bogføre sine erfaringer. I hans skønlitterære værker møder man tidens letfærdighed, i hans politiske finder man en systematisering af dens politiske kløgt. Mest kendt er hans skrift "Fyrsten" (*Il principe*), som han begyndte at skrive på i 1513, samtidig med at han begyndte på "Betrægninger over de 10 første bøger af Livius" (*Discorsi*). Grundtankerne i dem begge er de samme. Han brød klart med de middelalderlige politiske teorier, der hvilede på abstrakte principper om ret, pligt og moralitet, og byggede sine op på de erfaringer, han havde høstet i historien og i sit eget liv; de var de samme, som de samtidige reformatorer i Tyskland havde gjort, at hele verden nemlig ligger i det onde, at menneskene kun gør det gode af tvang. "Sult og fattigdom gør mænd flittige, og lovene gør dem gode", sædelighed er

et barn af frygten. Historien er et stadigt kredsløb. Er der endelig fremstået en stor med virtù udrustet statsmand, ja "så skaber virtù vel fred, men fred skaber ugidelighed, ugidelighed uorden og uorden forfald". Medens de protestantiske reformatorer mente, at kristendommen kunne hjælpe verden udaf det onde, mente Machiavelli, at kristendommen i og for sig var skadelig: "Vor religion (den kristne religion) lærer kun at lide, og denne møde at leve på synes at have svækket verden og gjort den til et bytte for skurke. Den antikke religion har ikke erklæret andre for hellige end mænd med verdsligt ry sådanne som hærførere og fyrster. Vor religion derimod har mere prist selvfornedrelsens og ydmyghedens mænd. Den har overhovedet sat det højeste gode i ydmyghed, i forsagelse og foragt for de jordiske ting, medens de gamle satte det i åndsstorhed, i legemsstyrke og alle de ting, som er egnede til at gøre mennesket stærk. Og når vor religion vil ægge kraften i os, kræver den af os, at vi skal lide snarere end handle". Religion er nu imidlertid en statsnødvendighed: "Overholdelse af religionens forskrifter er grundlaget for republikkers storhed ligesom forsommelse af dem er grunden til deres forfald. Thi hvor guds frygt mangler, må et fyrstendømme enten gå til grunde eller holdes oppe ved frygt for en fyrste som gengæld for religionens tabte indflydelse. Herskere i en republik eller i et fyrstendømme må overholde den bestående religions forskrifter; hvis de

gør det, vil det være let for dem at holde deres stat religiøs og følgelig kraftig og samlet", men statsmanden må endelig ikke lade sig lede af religiøse bevæggrunde, thi politik og fadervor er to forskellige ting. For at rejse en stat af dens forfald må den føres tilbage til sin oprindelse; den statsmand, som sætter sig dette mål, har lov til at bruge alle midler, helst de onde, thi med dem når han længst, dog således at han bevarer skinnet af at være god: "En fyrste må, når man ser og hører ham, synes lutter fromhed, lutter troskab, lutter redelighed, lutter menneskelighed, lutter guds frygt. Og der er intet, som er nødvendigere at synes at have end denne sidste egenskab, eftersom menneskene, almindeligvis talt, slutter mere efter øjnene end efter hænderne, fordi enhver formår at se, men få at føle sig for", men "en klog hersker kan og bør ikke holde et løfte, når dettes opfyldelse bliver ham til skade, og årsagen, der bragte ham til at love, ikke mere er til stede. Hvis alle mennesker var gode, ville denne forskrift ikke være god, men siden de er slette og ikke vil holde deres løfter til dig, behøver du heller ikke at holde dine til dem. Heler ikke vel en fyrste nogensinde mangle en passende anledning til at smykke sin uordholdenhed". Naturligvis var hæderlighed at foretrække, men man må tage verden som den er, og i den "bliver hæderlige slaver altid slaver og gode mænd altid fattige", her gælder sætningen, at hensigten hellige midlet og at halve

forholdsregler altid er skadelige.

For Machiavelli er målet Italiens enhed. Han vidste, at foreløbig var den umulig, men han var klar over, at den var nødvendig for landets politiske lykke. Det var det søndrede Italien,

der havde muliggjort renæssancens vældige kraftudfoldelse, men det betalte den med sin politiske ruin, som Machiavelli ville hjælpe det udaf. Han var republikaner, men han mente, at Italien trænte til en despot, fordi det var mere fordærvet end alle andre lande på grund af dets foragt for religionen, dets ugadelighed, uhæderlighed og uvidenhed. Italien trængte til en mand som Cesare Broglia, hvem Machiavelli beundrede som tidens største statsmand, men da denne var død uden at nå målet, opfordrede han Lorenzo den Yngre af Medici, hvem han tilegnede "Fyrsten" og som 1512 var blevet herre i Florens, til at tage hans arbejde op.

Machiavelli var personlig hæderligere end sine teorier, som samtidens eller eftertidens statsmænd med mere eller mindre held har udnyttet, samtidig med at de kstede snavs på den, der åbent sagde, hvad de tænkte og gjorde, men også i den henseende fulgte de jo den store teoretikers anvisning. Machiavellis prosa betyder det samme for det italienske sprog som Dantes poesi, og Florens gav i ham beviset for, at lysestagen endnu ikke helt var flyttet derfra.

Taget fra 'Folkenes Historie', bind IV.

Mennesket hadde nærmere kontakt med naturen før i tiden. I dag fjerner vi oss mer og mer fra naturen, for det er blitt lang vei fra råvare til ferdig produkt, fra bonde til forbruker. Mange bybarn vet ikke engang at melka kommer ifra kyr!

Alt finnes å få kjøpt i nærmeste kolonial, bare man har penger å kjøpe for.

Er det egentlig sunt å bryte forbindelsen med det grønne som vi likevel er så avhengig av? Klarer vi å bestemme hva som skal skje med miljøet vårt når vi har mistet "bakkekontakten"?

En ting er i hvert fall sikkert. Mennesket kan til tross for den tekniske utviklingen ikke etterligne fotosyntesen, den prosessen hos plantene som omdanner sollys, vann og kultsyre til de for oss så livsviktige karbohydratene og det ikke mindre viktige oksygenet. Fotosyntesen er et vilkår for vår eksistens på jorda. Vi er altså avhengig av naturen og må ta ansvar for den.

Hva skjer når energi og andre ressurser ikke strekker til, hvis vi har glemt all den kunnskapen forfedrene våre hadde?

Ufattelig mye er gått tapt, men vi må bevare og føre videre kunnskapen om

naturen - utvikle kontakten med våre grønne omgivelser i stedet for å slette den ut.

Før var en henvist til materialer som var tilgjengelige på stedet. Transport var tungvint og tok lang tid. I dag derimot, blir også plasskrevende gods som trelast fraktet lange veier. Det går an å fortsette med det så lenge som energien til transport er billig og lett å få tak i, men hva skjer deretter?

Nedbrytbare naturmaterialer er betydelig bedre å anvende til forbruksartikler enn kunstige materialer, som ikke brytes ned i det hele tatt, eller bare svært langsomt. Før ble ting laget for å holde lenge og for å kunne repareres.

"Bruk og kast" var et ukjent begrep. Det er nødvendig å forsøke å ta vare på mye av det som nå går til spille - f. eks. skrap og avfall fra moderne skogbruk går fint an å bruke til å lage husgeråd, drivstoff og annet. De fleste norske treslagene brukes i dag på en annen måte enn før. Gran og furu går først og fremst til masse. Man kan gå lenge i skogen uten å finne trær som holder mål til tømmer hvis en har krav til kvalitet. Bjørk er nå bare interessant for skogeiere som anvender løvtrær i masseproduksjon. Ellers blir småbjørk som vokser opp sett på som ugress og enten sprøytes vekk eller ryddet vekk for hånd.

"Hva er ugress? En plante hvis fortrinn ennå ikke er oppdaget," sa den amerikanske 1800-tallsforfatteren Ralph Waldo Emerson. I dag kan man legge til: "Eller en plante hvis fortrinn nå er glemt".

Når det gjelder mer uvanlige

treslag som apal, hegg, lind og rogn har vi helt glemt at de kan brukes til mange forskjellige formål, som f. eks. til treskjæring, kurvfletting osv.

En stor del av plantene vi finner rundt oss kan spises rå, andre kan tilberedes til f. eks. suppe. Alle har sikkert hørt snakk om å blande bark i brødet, men det var nok oftest andre plantedeler som ble brukt når melet måtte drøyes; røtter, bær eller lav. En del desserter, pålegg og andre typer "knask" ble før hentet fra naturen; friske bær, sisselrot/andre røtter eller kvae som tyggegummi.

Legeplanter er et fagområde som er mye diskutert. Urtemedisin, som en gang var det eneste å få, vrakes nå av mange, ikke minst av leger. Samtidig kommer over 40% av våre moderne legemidler fra naturen. Det burde være lettere for menneskekroppen å ta opp stoffer i naturlig form - slik som de fins i plantene, mens medisiner som er framstilt syntetisk skulle kunne være skadelig for kroppen. Det er ikke alltid nok med laboratorieforsøk for å påvise alle typer langtidsvirkninger.

Når det gjelder tilsetninger i mat, konserveringsmidler, smaksstoffer og annet, putter industrien i litt av hvert. Stoffene blir forbudt etter hvert som giftvirkninger oppdages. De blir erstattet med nye stoffer, som man etter kortere eller lengre tid også blir mistenksom overfor osv. "Tilsetninger" ble brukt allerede før mat ble et industriprodukt. Da besto de imidlertid av naturstoffer, som gelatinstoffet pektin fra ulike frukter, naturlige konserveringsmidler fra f. eks.

tyttebær eller forskjellige søtningsmidler direkte fra planter.

Mens barna i dag får alt leketøy fiks og ferdig, var barna tidligere nødt til å leke på liksom med ting som bare svakt minte om det de ønsket å ha.

Det bygges fine lekeplasser for barna med klatrestillas og ferdige hytter. Dette skjer også i boligfelt der det kanskje bare er 50 meter mellom lekeplassen og et skogholt. Tenk om barna kunne få leke der, i holtet blant trær og knauser.

»Historien er kilder

hvorfra vi skal høste

erfaringer og impulser

for nyttiggjørelse i

nåtiden og planlegging

av fremtiden.«

Nå får de ofte nesten ikke gå dit, det er forbudt å ta ris og greiner, og det begrenser mulighetene til å bygge hytter. Det ville vært mye bedre om barn kunne lære seg hvordan man tar ris uten å skade trærne, lære å verne naturen og bruke den på rett måte. Det er ikke lett å bli naturinteressert når en alltid hører "Ikke rør, pass deg, la være!". På lengre sikt er det bedre om flere barn lærer naturen å kjenne, blir "godvenner" med den for deretter kanskje som voksne å gjøre en innsats.

Überørt natur fins ikke engang i våre nasjonalparker. Naturen er over alt påvirket av mennesket, også den vi betrakter som vill og jomfruelig. Kjemiske forurensninger har nådd også de aller fjerneste polarområdene. Enger og åpne skoger, som fra først av oppstod ved beitende buskap er i ferd med å forsvinne når vi nå ikke i samme utstrekning som før lar dyrene beite der. Åpent lende vokser igjen med kratt av samme grunn og omdannes langsomt til skog.

Alt dette truer planter som er typiske for de ulike naturtypene. Man prøver nå å redde disse miljøene, f. eks. ved å rydde

vekk krattskog med håndkraft eller bevisst gå inn for å gjeninnføre beitende buskap.

Før i tida hadde man mange forklaringer på forskjellige ting, noe som av dagens moderne mennesker stempler som "overtro". Bak mange rituelle handlinger skjuler det seg noe fornuftig som er verd å tenke over. Man fikk f. eks. ikke lov til å helle ut varmt vann på gress for da kunne man skade huldefolket, som etterpå kunne hevne seg på en eller annen måte. Det fins riktignok i de øvre jordlagene små leddyr, sopp og bakterier, som alle er med på å omdanne døde dyr- og planterester til jord. Disse organismene kan nok ta skade av varmt vann. Noe forstyrres i den økologiske balansen og dette rammer oss i neste omgang.

Historien er kilder hvorfra vi skal høste erfaringer og impulser for nyttiggjørelse i nåtiden og planlegging av fremtiden.

Jeg anbefaler følgende bøker:

Overleve på naturens vilkår - ISBN 82-517-8160-4

Nyttevekstboka - Dreyers forlag - ISBN 82-09-01593-1

Spiselige vekster i skog og mark - Cappelen - ISBN 82-02-04130-9

Naturen som spiskammer - Gyldendal - ISBN 82-05-11558-3

Opplevelsesveier i Norge -Gyldendal - ISBN 82-05-23818-9

Guiden til de beste kultur- og naturopplevelser langs norske veier.

etymologisk hjørne

For ikke så mange år siden var det skikk på noen gårder å sette ut grøt og mat til et lite vesen de mente holdt til på gårdsbruket. Denne siden hadde holdt seg i årtusener, og var en grunnleggende del av Europeiske folks religiøse handlinger. Dette vesenet var en slags gårdsvod, en forfader som hadde gått over i den udødelige form av en alv, altså en ånd. Denne betegnelsen er en generell beskrivelse, men på gårdene hadde man naturlig nok et mer personlig forhold til denne ånden, da han var stedbunden og mest sannsynlig i slekt med de som på ethvert tidspunkt styrte på gården. Ordet man etter hvert begynte å bruke var *niðsi*, av germansk *nibisō som betyr "kjær, liten slektning" (Bjorvand 2001). Og etter hvert som århundrene gikk, og vi havner i det 18de og 19de århundre blir ordet endret til, ja nettopp, *nisse*.

Så til praksisen med å sette ut mat til denne avdøde "lille slektning". Som jeg så vidt var inne på i lederen mener man at legenden om Einherjene stammer fra en kultushær der soldatene inntok rolle

og sjel til avdøde forfedre. Denne hæren — også sammenlignet med Åsgårdstreien — hadde altså fullmakt til å ride inn på gårder og i landsbyer og kreve mat, noe man i dag mener man finner elementer igjen av i karnevalet og julebukken (og for de riktig unge av oss kan vel Halloween være en enda mer relevant sammenligning), og delvis ut av respekt for deres døde forfedre. Kanskje også i frykt for dette redselsfullt maskerte opptog var det nok få som hadde noen innsigelser på å gi fra seg en slant med mat eller drikke. Og det er ikke mindre sannsynlig at de gav fordi det var en del av deres (vår) religion, akkurat som man ser folk i buddhistiske land gir mat til deres munker. De (folk i buddhistiske områder) gir ikke fordi de må, men fordi det er en del av deres levesett og religion. En Einherje som ble nektet mat ville nok utvilsomt bli vred, hvem våget vel å spotte en forfader? Nissen hadde ord på seg for å stille i stand bråk om man glemte å sette ut mat til ham, og julebukken i dag skal man varte opp etter stedets skikk, og brytes dette så betyr det ulykke. Her ser vi utvilsomt fellestrekk.

Etter hvert sluttet Einherjene å komme dundrendes inn på tunet, og ble erstattet av mindre høytidlige opptog som altså har vart frem til i dag. Men skikken med å sette ut mat fortsatte, og fremdeles holdt man stor respekt overfor denne gårdsvalen. For stadig mente man at denne utilfredstilte nissen gjorde ugang på gården. På gården Hvam i Nes på Romerike gikk det så langt at bonden la et lag med stein under jorden under tuntreet for å hindre

at den underjordiske skulle komme frem, så uansett om han var virkelig eller ikke, så var nissen definitivt fysisk tilstedevarende for folk før i tiden.

Men det er fortsatt noe som ikke stemmer. Hvorfor ble dette vesenet kalt for *liten slekning*? Mente man at forfedrene krympet etter de avgikk med døden? Sikkert ikke, men dette med at alver og underjordiske skal være små ser ut til å ha utviklet seg mer og mer jo lenger frem i tid man kommer. Vi har svartalver og lysalver. Det kan tenkes at disse lysalvene også har vært del av einherjer-praksisen med å ta de udødelige forfedres form. Kan hende gikk visse aldersgrupper av befolkningen ut i denne tilstanden og dannet sine egne små samfunn, der kun de vakre, sunne, unge, friske og sterke deltok, og på så måte dannet en befolkning i befolkningen. Forskjellen her var at deres befolkning var kun vakker, kun sterk, kun ung og udødelig på det vis at det var deres forfedres ånder som tok tilhold i kroppen. Det er også verdt å merke seg at stammen i ordet alvs kognat *arbha* (sanskrit) betyr "ung" (Kazanas 2001), og ordet deler også stamme med norrønt *arfe* (arve), som styrker min teori. Denne skikken har i så fall ikke vart frem til vikingtiden engang, men sikkert opphørt noen århundrer før den tid. Jo mindre betydningsfulle disse alvene ble, jo mindre kan man si de ble i vekst også symbolsk sett, og til slutt utartet de ved å forsvinne helt. Uten kropp var de igjen blitt til ånder. Når det gjelder svartalver kan man kanskje se fellestrekks med berserker og ulfhedner (varulver) tradisjonen. Disse krigerne angrep ofte i nattens mulm og mørke i et kvikt og overraskende stormangrep

som varte akkurat så lenge at fienden ikke rakk å forstå hva som hadde skjedd før det hele var over. Krigerne gnidde seg inn med kull som kamuflasje og kledde seg i pels fra bjørn eller ulv. Tacitus beskriver disse svartmalte krigerne i verket *Germania* fra året 98. Kanskje er disse krigerne tilknyttet svartalvene på et lignende vis som lysalvene kan være knyttet til einherjene. Deres sortmalte kropper kan også symbolisere deres døde forfedres kropper som svartner i forråtnelse — nå er de levende døde!

Det er jo ganske typisk at en så fantastisk del av vår kultur, som nå er gått tapt, offisielt tilegnes å være en korruption av en kristen helgen ved navn Sankt Nikolas. Inntill ganske nylig (og det vil garantert ta lang tid før denne myten blir tatt av dage) har man altså ment at ordet *nisse* stammer fra *Nikolas*, og dermed fikk "folkeetymologien" trumfet igjennom grove misforståelser og feil angående vår nisse som nå har utartet i det kommersielle glamoren vi er nødt til å gjennomgå hver jul, så langt man kan komme fra dets opprinnelige betydning som mulig.

Vegard Chapman

Litteratur:

Bjorvand, Harald (2000). Våre arveord : Etymologisk ordbok / Fredrik Otto Lindeman. - Oslo : Novus Forlag. - 1142 s. - ISBN 82-70993190

Kazanas, N. D. (2001). Indo-European Deities and the Rgveda. - S. 257. - I: Journal of Indo-European Studies / James P. Mallory. - Washington D.C.: Institute for the study of man. - ISSN 0092-2323

Strofer fra Rig Veda

Omtaler av vefsider

Bok 10

Strofe 136

1. Han med de lange lokker støtter ild, fuktighet, himmel og jord. Den langhårede åpenbarer alt, slik at alle kan se solen. Han med de lange lokker erklærer lys.

2. Disse asketene, svøpt i vind, kler seg i plagg av en rødgul jordaktig nyanse. Når gudene stiger inn i dem rir de i med vindens gufs.

3. Gale av asketisme bestiger vi vinden. Derfor kan dere, dødelige menn, bare iaktta våre kropper.

4. Asketen er medarbeider i de forskjellige guders verk. Han seiler gjennom luften mens han iakttar alt liv nedenfor.

5. Vindens hingst, kulingens venn, drevet frem av gudene – asketen har sitt hjem på de to hav, i øst og i vest.

6. Han beveger seg på himmelnymfenes og deres venners sti. Han med det lange hår kjenner deres tanker, han er deres kjæreste og mest frydefulle venn.

7. Vinden har pisket og knust det for ham. Den langhårede drikker væmet fra koppen og deler det med Rudra.

Til norsk ved Vegard Chapman

De fleste av oss har etter hvert fått tilgang på verdensvennen (Internett) de siste årene. Som de fleste har erfart er det uhorvelige mengder av informasjon der ute, og dessverre ofte meget vanskelig å finne noe interessant. Derfor oppretter vi en egen spalte med informasjon om vefsider som vi enten synes er aktuelle, interessante, lærerike, ressursrike eller rett og slett kuriøse. Heller ikke vi har fullstendig kontroll på hva som finnes der ute, så vi tar med takk imot tips på adresser.

<http://www.enterprisemission.com>

— NASA, romfart, planeten Mars, utenomjordisk liv og gamle sivilisasjoner - om disse emnene kombinert vekker interesse hos deg bør du kanskje ta en titt på **The Enterprisemission**. Dette vevstedet oppfordrer til diskusjon og ettertanke om hvor vidt menneskehетens vugge kanskje finnes på planeten Mars.

<http://www.jies.org>

— Dette er hjemmesiden til **Journal of Indo-European Studies**, det mest betydningsfulle vitenskapelige tidsskriftet om det indoeuropeiske i dag. Siden innholder ikke ressurser, men gir tilgang på artikler innen emnet språk, kultur, religion og (fysisk) antropologi.

Sagnet om Jon "Pytten" i Guddal

Den dyp i inne mellom fjellene beliggende gård Guddal ved det 3 km lange Guddalsvann, var i fordums dager enda mer enn nu omringet av skog, og besøktes på grunn av sin isolerte beliggenhet sjeldent av fremmede.

Ved reformasjonens innførelse var den derfor et meget bekvemt tilfluktssted for de katolske prester, som ikke vilde anta den nye lære, og her holdt de sig skjulte like til sin død. De holdt gudstjenester etter den katolske ritus under 3 kjempestener, som fremdeles ligger således, at de danner en rummelig hule, og kalles ennu den dag i dag "Kirken i Guddal".

Gårdens eier, vår helts far, var en ivrig katolikk, og ve den prest eller øvrighetsperson som dristet sig til på hans eiendom å forkynne den nye lære. De avsatte prester eller munker stod ennu, i mange år etter reformasjonens tvungne innførelse, i folkets øine som de rette ordets tjenere, og kirken i Guddal, med dens katolske attributter, hadde i mange år langt større sokning enn kirken på Bø, hvor de protestantiske prester på en fanatisk måte preket "korstog" mot de "fordømte papister", og derved pådrog

sig mengdens hat. Et par av disse skal derfor etter sagnet ha fått en så alvorlig påminnelse av de forbitrede bønder, at de fant det rådeligst å rømme, mens to eller tre av dem formelig blev drepte. Sogndal var derfor i henved 100 år ikke sjeldent uten prest, og de prester, som den danske regering sendte, var som oftest uvidende, våldsomme og drikkefildige.

Under disse kirkelige forhold vokste vår helt op. Hans egentlig navn var Jon eller Jo, og tilnavnet "Pytten" erholdt han etter et munnheld. Hans far var allerede en gammel mann da Jo ble født. Han giftet sig sent, og barnene var døde etterhånden. Jo blev således det siste og eneste gjenlevende barn. Selvfølgelig var begge foreldrene enige i å forgude den håpfulle pote, der således tidlig ble vant til å beherske sine omgivelser og til å gi sine lidenskaper frie tøiler. Da Jo som neppe nogensinne blev ordentlig døpt, var 6 år, døde faren etter et basketak med en bjørn, og nu hadde moren kun å rette sig etter sønnens ønsker. Tidlig stor og sterk blev han snart en Esau, som tilbragte største delen av sitt liv på jakt, og allerede i sitt 14. år gav han sig i kast med skogens konge. Om gårdsdriften bekymrede han sig ikke stort. Derimot la han meget vinn på å utdanne seg som en dyktig smed for å kunne ha skarpe våpen til rådighet.

I grunnen var Jo av naturen en meget begavet ung mann og ikke ond; men en forfeilet opdragelse og tilstøtende omstendigheter gjorde ham til det han blev. Efter sin mors død, da han var 23 år gammel, forlovede han sig med en bra

og vakker ung pike, Thora, "Mydlands-Rosen", og da Jo også var en rask og gev gutt i gode kår, syntes den lyseste fremtid å tilsmile de unge. Brylluppet var alt bestemt, da der plutselig trakk opp over deres hoder et uvær der hadde de sorgeligste følger.

Fogden i sognet, en gammel vellystling, hadde nemlig kastet sine øine på "Mydlands-Rosen" og forlangte henne til sig. Hun nektede naturligvis; men så stor frykt hadde det danske åk allerede da tilranet sig, at faren mente at det ikke gikk an å sette sig til motverge mot fogden. Da Jo fikk nyss derom, sendte han bud til fogden og lot si at Thora var hans brud, og hvis han tenkte på å bruke makt, vilde det gå ham ille. Fogden blev rasende og innfant sig på Mydland med 2 svenne. Her hadde også Jo innfunnet sig, forsksuset sig og lukket til døren. Da fogden kom til døren, ropte Jo dem i møte: "Den første som trenger inn her er dødsens!" Ikke desto mindre forsøkte svennene å sprengje døren. Da skjøt Jo gjennom et hull i denne og traff den ene av svennene i leggen så blodet randt; men såret var ikke farlig, og pleiet av Thoras mor kom han sig snart. Fogden truet med en fryktelig hevn, men tok dog med sin annen ledsager til bens. Jo innhentede dem, skjøt både fogden og hans ledsager og begravede likene i en stenur. Folk ledte lenge etter den savnede fogden og hans svenn, men først mange år etter blev deres lik oppdaget ved et tilfelle.

Imidlertid varte det en tid før den nye fogd ankom, og i dette mellomrum hadde Jo og Thora bryllup. Fogden og hans følgesvenss drap tyngede ikke synderlig på hans samvittighet; ti han betraktede det kun som selvvarsvar. Det første den nye fogd foretok sig var å stegne Jo "til Thing". For den første beskyldning, mordforsøk på fogdens ene knekt (på Mydland), blev han frikjent, da han varskoede på forhånd, og mot innbruddsfolk hadde man rett til å forsvare sig; men med den annen sak, nemlig å ha vært årsak til fogdens og hans tjeners død, gikk det ikke så lett, og han blev derfor for dobbelt og forsettlig mord dømt til å ha sitt liv forbrutt. Han skulde derpå belegges med "jern" og settes fast for senere å henrettes; men dette var nu ikke etter hans smak; han rev sig løs fra dem, der vilde gripe ham, trakk sin kniv og banede sig vei gjennom mengden. Alle trakk sig tilbake, og stolt som en løve forlot han retten; han visste ingen turde komme ham nær. Hverken den avdøde fogd eller overhodet de danske embedsmenn var yndet av almuen, og Jo var en mann med ualmindelige krefter og i besiddelse av egenskaper, som gjorde ham til en fryktelig fiende.

Sagnet forteller, at man sendte bevebnede folk op til Guddal for å arrestere ham; men han hadde sine spioner der alltid underrettet ham om når der var fare på ferde, og han var aldri å treffen hjemme. Saken var, at han hadde et lite tilfluktssted, som ingen uten hans hustru kjente, nemlig en hule bakenom huset. Denne hule hadde blott et lite hull rett ned i jorden som nedgang, og det lå så skjult under en busk, at ingen fremmed kunde opdage det. For enn mer å sikre sig for uventet overfall hadde han i det nordre hjørne av stuen, hvis golv bestod av tilstampet muld, gravet en underjordisk gang, der tillot ham å krysse fra huset til hulen nársomhelst og vende tilbake når det var beleilig. Dette smutthull frelste flere ganger hans liv, og hans gâtefulle forsvinner derigjennom bidrog i høi grad til å bestyrke den allerede i forveien utbredte tro at han stod under gode eller

onde ånders beskyttelse.

Så godt nu Jo kunde le i skjegget, når hans etterfølgere på denne måte måtte vende tilbake med uforrettet sak, blev han dog kjed av dette skjuleliv, på samme tid som hans dristighet økedes, hvorfor han bestemte seg til å optre aktiv og inngyde sine forfølgere skrek. Til den ende opførte han brystvern her og der mellom huset og vannet, gjorde sine våpen og geværer i stand for å forberede sig mot angrep. Det varte heller ikke lenge før et sådant fant sted, hvorved endog en av motstanderne blev drept, og disse måtte da vike tilbake, idet de sa: "Mot Guddals djevelen kan ingen kjempe."

Jo blev nu erklært fredløs, og der blev satt en pris på hans hode. Da han hørte dette storlo han og sa: "Pytt, ikke annet! nu skal så menn flere bli fredløse:" Øvrigheten lot imidlertid etter denne bekjentgjørelse saken gå sin egen gang, og tenkte at en av sognets folk nok vilde fristes til å ta livet av ham. Jo fikk nu friere hender, så han kunde gå på jakt og tjene lidt. For sine naboer var han ikke bange, ti han visste de nærede en overtroisk frykt for ham. Ikke desto mindre blev der en gang skutt på ham midt i den vilde skog, og da han i gjerningsmannen gjenkjendte en av sine beste venner, var der noget, der likesom brast i hans hjerne; han satte i en avsindig latter og stønnede:

24 "Også du! pytt! pytt!" hvor på kniven satt i den annens hjerte. Fra den dag blev Jo et rent uhyre, ikke ulik den i våre dager så beryktede Jack the Ripper. Ja, selv mot sin elskede Thora nærede han mistanke, og en gang bandt han en strikke om sin den gang allerede voksne datters hals for å gjøre det av med henne; men moren kom plutselig til stede og frelte datteren fra døden.

Jo, som etterhånden fikk navnet "Pytten i Guddal", på grunn av sin stadige gjentagelse av ordet "pytt", innrettede sig i denne tid som en ekte stratenrøver. Han hadde flere skjulesteder og byttede stadig opholdssted; sitt hjem besøkte han kun av og til. Hans fornemste røverplass var ved "Tellnesveien", ikke langt fra "Odrevannet", hvor han lå på lur, plyndrede og drepte folk og begravede dem i myrene rundt omkring; men han forstod så makeløst å narre rettens folk, at de aldri fikk fatt i ham. Dog en gang måtte han bite i gresset. Han omringedes av en flokk på et høyt fjell. I øieblikkets ophisselse dømtes han til å kastes ned fra fjellet, og dommen utførtes uten ophold. "Pytt! pytt!" lo han, da fire mann grep ham i armene og benene; "nu får jeg himmelvipp." Så tenkte de å være blitt ham kvitt; de så ikke engang etter ham.

Men Jo døde ikke denne gang og fikk ikke døds-skade heller. Han falt nemlig i et tykt, tett og sterkt eketre, fikk tak med hendene og blev sittende nokså kjekt. Visstnok var han forslått, og visstnok sat han høyt mellom himmel og jord; ti eketreten var vokset ut av en revne midt i fjellet. Men allikevel tapte han ikke motet. "Pytt! pytt! lever jeg ennu, så er det verste overstått!" sa han. Han betraktede fjellrevnen nøyere, og etter å ha kravlet ned av treet, lyktes det ham gjennom denne å komme ned på den flate jord. Han vaskede blodet av sig i en bekk og listet sig usett gjennom skogen til sitt hjem, hvor han fortalte Thora om sin ufrivillige luftreise.

Rykten om "Pytten"s død ved å falle fra en fjelltopp – så fortaltes det – gikk som en løpeild viden om, og det lettet hjerte på hver eneste kvinne og mann i flere omliggende bygder. Noen av hans

mordere kunde ikke avholde sig fra et par dager etter hans formentlige død å besøke stedet for å finne liket. Til deres ikke ringe forundring fant de mange blodpletter på fjellveggen og på stenene omkring, men selve legemet fant de ikke. De trøstede sig da med den tanke, at ulve eller andre rovdyr hadde fortært ham. Samtalen dreiede sig nu i nogen tid nesten utelukkende om "Pytten" og hans endelig.

Jos fall fra fjellet var dog ikke gått av uten men, men han blev omhyggelig pleiet av sin opofrende og dypt sorgende hustru. Han kom sig litt etter litt i legemlig henseende, men gjenvandt dog ikke på langt nær sine forrige krefter. I åndelig henseende var han nesten frollet. I sin vildelse talte han i ett vakk om alle sine mord og røverier, som han anså for å være sande heltegjerninger, og Thora blev så forferdet at hun turde ikke være alene med ham. Således hengikk flere uker, og ingen uten hans egen familie ante at han var blant de levendes tall. Men da kom det plutselig som et tordenskall: "Pytten lever!" En vandringsmann hadde nemlig på fjellet ovenfor Guddal funnet to avklædte og fryktelig lemlestede kvinnelik. Tanken førte straks hen til "Pytten" som gjerningsmann, og den gamle overtroiske

formening, at han var en varulf og en udødelig, gjorde seg gjeldende med fornyet styrke. Kvinnene korset sig og anropete Jomfru Maria og deres gamle helgener, og selv sterke menn turde ikke gå ut alene i mørket. Denne redselstid varte kun kort, men imidlertid lenge nok til å bevege den velmenende, men noe innskrenkede og uvitende prest til offentlig i kirken å be Gud om befrielse fra "dette uhyre", "denne djevel i menneskeskikkelse", "denne løsslupne

varuly" o.s.v., og menigheten hørte meget andekrig og sønderknust på denne bønn.

Opløsningen på gåten kom dog snart og fra en uventet kant, nemlig fra "Pytten"s egen kone, Thora. Hun kom en dag til presten og fortalte, at hun og barnene nu hadde rømt fra Guddal til sin familie på Mydland, da Jo var blitt aldeles gal, og barnene turde ikke lenger være sammen med ham. Hun fortalte da hvorledes Jo var blitt kastet ned av fjellet, hans sår, feber, hjernerystelse og galskap, samt hvorledes han bar sig ad for å drepe de to siste ofre. Dette var to unge piker, som i snedrevet hadde forvildet sig, og som om kvelden av en hendelse fant ned til Guddal. De kjente ikke Jo, som sat i stuen da de kom inn. Da de hadde satt sig, kom

Thora med mat og drikke og bad dem til bords. De begynte å spise, men Jo så på dem med noen stygge øine og fremtok to kniver som han begynte ivrig å bryne på. Da måltidet var endt, blinkede Thora til pikene og fikk dem med sig ut. Da de alle tre kom til broen, som førte over bekken tett ved huset, hørte de noe bulder i stuen; det var Jo som kom farende ut og ropte: "Thora hvor er du og hvor blev jentene av?" Hun svarte ikke, men hvisket til pikene: "Mannen er gal, han kan gjerne drepe dere; gjem dere under broen og ligg stille til jeg varsler dere!" Hun fikk dem ned og således nogenlunde skjult. Atter ropte Jo: "Thora, hvor er jentene?" "De går nu op Kleven, de vilde ikke være her i natt; månen står nu snart op, så de finner nok veien hjem; nu er det jo klarere." "Du lyver!" skrek han, sprang inn, tok noen fyrtikker, tendte ild på dem og kom ut igjen. Han lyste og ledte rundt omkring, men fant ikke pikene, uaktet han gikk over broen flere ganger. Trett av å lete gikk han inn igjen i huset; men med den hos sinnsforvirrede ikke sjeldens forbausende kløkt ante han at hustruen hadde narret ham. Han åpnet døren på klem, hørte at noen hvisket og småsnakket borte ved broen, så også tre mørke skikkelsjer gli henover sneen og visste nu nok. Han forstod, at hans datter Randi skulle følge med et stykke på veien, og så la han sin plan. De gikk etter den tids skikk tidlig til sengs og sovnet snart inn. Kun Jo blev våken, og da han hadde forvisset sig om, at alle sov fast, stod han stille op, tok de to omtalte kniver og hastet ut. Han betrådte derpå en smal sti, som førte han like op på fjellet; der var ytterst farlig å gå selv om dagen; men Jo kom heldig fram, og derved fikk han forsprang for pikene, som måtte gjøre en stor omvei. Skrånende over den

ham velkjente fjellvidde ankom han snart til den vei pikene benyttede, og så straks etter om det var fotspor i sneen; da han ingen sådanne kunne opdage, satte han sig rolig i skyggen av noen stener og ventet til hans utkårne slaktofre kom forbi. Som en tiger overfalt han dem; først ett og kort etter et annet kvalt skrik, og det hele var forbi med dem. Han rev nu klærne av dem og sørderhakkede derpå likene på en grusom måte, samlet klædningstykkene i en bylt og ilte hjemover den samme vei han var kommen.

Randi hadde imidlertid fulgt pikene til de kom på kjent vei, og vendte så tilbake. Ved sin hjemkomst merket hun farens fravær, hvilket engstede henne så meget at hun måtte vekke moren. Denne blev også svært beklemt, og begge ventet i bange anelser på hva de vilde få høre og se.

Henimot morgen kom Jo, blodig og fel, med en bundt under armen. Moren falt besvint om, datteren utstøtte et jammerskrik, men Jo lo vildt og sa: "Skrik ikke så! Klær, pene klær til dere begge to. Pytt, det gikk som det var smurt! Pytt! pytt! nu skrike?"

Samme dag tok han bort over isen; de så ham ute på vannet, og så tok Thora barnene med sig og forlod Guddal.

Da hun hadde fortalt dette for presten, stadig under en tårestøm, blev denne både skamfull og forskrekket. Han meddelte øvrigheten de siste begivenheter og anmodet om dens bistand. Snart etter ankom en militær befalingsmann, og der anstilleses en formelig klappjakt etter "Pytt". Denne gang kunde de gjerne ha spart sig umaken; ti Jo forsøkte ikke i fjerneste måte å flykte. Han sat alene i den kolde stue, vanviddets ild lyste av hans øiner, da hovedsmannen og nogle av de bevebnede bønder trådte inn. "Pytt!

pytt! ingen å finne, alle borte" "Nu må du følge oss, Jo, eller Pytten, som du kalles!" sa anføreren. "Følge med? ja gjerne det; finne ingen Thora og de andre. Pytt, jeg fryser så!"

Han blev nu lagt i lenker; da lo han og sa: "Det var tung stas." Han førtes nu til tingstedet og forhørtes. I sin forvildede tilstand fortalte han alle sine forbrytelser, ja la visstnok noen til; ti han syntes, det var greit, når "folk korset" sig under hans gruelige beskrivelse av de rystende bedrifter.

Langt om lenge kom dommen fra Danmark; den lød på, at "den fele morder og stratenrøver skulde sønderslites av fire hester, og nettopp på det sted, hvor han myrdet de to siste piker, og hans legeme deretter begraves tett ved." At han var sinnssvag tilskreves djevelen, og blev ikke regnet ham til undskyldning. Dessuten skulde han iallfall lide for de forbrytelser han begikk mens han var normal, stod der i dommens premisser.

På en bestemt dag blev da Jo transportert op på høifjellet for å lide sin straff. Han var stille og rolig; ti tross sin galskap forstod han at noget ubehagelig var i vente. En mengde folk hadde samlet sig for å se på dette barbariske skuespill, og noen var endog så smakløse, at de spottet ham for å behage de danske autoriteter der i høitidsdrakt var tilstede. Dommen blev med stor patos opplest. "Pytt"s hender og føtter blev så fastsurret på behørig måte til "droget" som hestene var forspendte, og så blev gitt signal til å trekke, de to heste den ene vei, og de to andre den motsatte. Da ropte Jo: "Pytt! pytt! nu strekker de livlorten ut!" Hestene vilde forunderlig nok ikke ta riktig i, de liksom skammet sig over sin uhederlige misjon. For nu å

gjøre en ende på denne pinlige situasjon, befalte den fornemste øvrighetsperson, at når han hadde talt til 10, skulde hver av de 4 menn plutselig gi sin hest et piskeslag. Dette skjedde, og følgen blev at Jo blev delt på en så fryktelig måte, at de fleste tilskuere måtte vende sig bort fra det gruopvekkende syn hans parterte legeme frembød.

Men "Pytten" blev fra nu av en helt i folks øine, og hans forbrydelser blev nesten regnet ham til ære. Om enken og barnene vet sagnet lite å fortelle. Hun siger å være tilflyttet Guddal, men besøkte ikke sjeldens sin avdøde ektefelles grav oppå fjellhøidene. Hun lo aldri mer.

At "Pytten" virkelig har vært til, synes å fremgå med visshet av de ennu kjente og benyttede stedsnavn: "Pyttehulen" i Guddal, "Pyttehullet" ved Odrevannet, "Pyttemyren" og "Jofletta" på høifjellet m. fl.; men formodentlig er hans liv blitt utstyrt med flere bedrifter enn han utførte, likesom og flere av dem i høi grad gjennom tidenes løp har fått et tilsnitt og en form de ikke fra først av hadde.

(S.N.Wisted -anm. Guddal er ikke nevnt i manntallene fra 1519 eller 1521 og ligger vel fremdeles øde etter svartedauen. Gunders Gudedal er nevnt i skattemanntallet i 1602 og Gullik Gudall i 1603), og er første gang jeg har støtt på navnet. Så har Jo eksistert, er det nok en god stund før reformasjonen i 1537).

Sagnene om "Pytten" er nu nærvært å dø ut, idet ingen av den yngre slekt kjenner noget til dem. Muligens det foranstående korte utdrag vil bevare dem fra fullständig forglemmelse.

(Meddelt av kirkesanger Bie i Sokndal.)

Brev

I denne spalten vil vi ta med brev (som oftest e-brev) som vi har funnet eller fått på verdensvenn og andre steder. Også du kan sende inn brev til oss, enten noe du har skrevet selv eller noe du har funnet.

Noen strøtanker

Angående det med at menneskets hjerne er redusert med atskillige prosent de siste årtusener, så er det noe som ikke helt stemmer. Dette skal etter sigende ha foregått over hele verden, samtidig med at jordbrukskulturen ble innført.

Men mange folkeslag levde som jegere og sankere i flere årtusener etter dette, andre lever slik fremdeles. Og mange har levd som bønder med hovedvekt på vegetarisk kost i atskillige årtusener, og har til og med begynt å utvikle fysiske trekk som samsvarer med dette. Den reduksjonen i hjernen det er snakk om, må da gjelde den gruppen Cro-Magnon som er undersøkt, sammenlignet med visse mennesker i dag. Og hvor langt degenereringen i så fall er kommet blant de forskjellige folkegruppene, antar jeg varierer. De som sist gikk bort fra det opprinnelige levesett med kystsanking og jegeratferd, skulle være de som er blitt berørt minst. Det er også blant disse i Europa man ser at det moderne samfunn har hatt sitt utspring.

Uansett synes jeg det er meget underlig og svært urovekkende at forskere verden over er klar over at menneskets hjerne har krympt, og ser ut til å fortsette med det, uten at noen tar den minste affære eller roper et varsku. En kan undres over hva denne

passiviteten skyldes.

Et eksempl på utviklingsstadiet blant fortidens mennesker i Europa står Ötzi for. Som du har fått med deg, er det funnet tatoveringer på liket hans. Til å begynne med trodde man de hadde religiøs betydning etc. Kan hende vet du dette selv allerede, men i dag har man funnet ut at merkene samsvarer nøyaktig med krysningspunktene for kroppens meridianlinjer innen akupunkturen. For at man ikke skulle være i tvil om hvor nålene skulle plasseres. Ikke bare det, de punktene som var avmerket, var de punktene som benyttes ved behandling av de lidelsene Ötzi var offer for.

Dette kan kun bety to ting; enten har det vært utveksling av kunnskap mellom øst og vest, eller denne kunnskapen har oppstått mer enn et sted uavhengig av hverandre.

Om den kun har oppstått en gang, er spørsmålet hos hvem.

Dere etterlyste alle typer bidrag, så jeg kan i en bisetning nevne noe jeg tenkte over forleden. At det er forskjeller mellom rasene har jeg som sagt en sterkt mistanke om. Alle elementene det særegne menneskelige er bygget opp av, eksisterer hos alle folkesalg, men det er hvordan de kommer til uttrykk som viser ulikhetene blant oss. Musikk er et av disse elementene som for det meste er blitt sterkt undervurdert i utviklingen og opprinnelsen vår. Musikk er en del av det kollektive underbevisste.

Alle har hørt typisk afrikansk musikk som den fremføres i stammebegivenheter. Denne musikken er ganske særegen for hele Afrika, også blant stammer som er isolerte. Denne musikkformen er sannsynligvis nedarvet.

Musikk er jeg dessverre aldri blitt innført i. Kan ikke spille et eneste instrument og har ikke deltatt i noen musikalske foreninger. Heller ikke lytter jeg nevneverdig til klassisk musikk osv. Likevel har jeg flere ganger i drømme og i tilstanden mellom våken og sovende tilstand opplevd å høre musikk i hodet mitt. Dette er musikk som jeg 100% vet ikke er en gjengivelse av noe jeg har hørt, men som uteblukkende er produsert av mitt underbevisste, selv om jeg aldri har utviklet mine musikalske sider. Musikken er vanskelig å bekrieve, men den er definitivt ikke noe som minner om den afrikanske. Den minner mer om den typiske klassiske; glidende, luftig og kompleks.

Jeg tviler på at det kun er jeg som har slike opplevelser, en undersøkelse blant europeere ville sikkert bekrefte dette. Likesom en undersøkelse blant asiater ville bekrefte at også de har en egen form for musikk. Dagens dunkemusikk synes å appellere til det mer arkaisk musikale i oss.

Litt om mine tanker om Norge. Flere nordmenn deler bekymringen for både landets og den vestlige verdens fremtid. Vi har utvilsomt kommet inn i en bavevje. Vel har vi kommet lengre innen vitenskap og teknikk enn noensinne, men åndslivet står det mye dårligere til med. Her har vesten for lengst hatt sin glansperiode. Renessansen og andre åndelige bevegelser i Europa var vel det siste av det vestlige samfunn som dyrket utviklingen av menneskets potensiale på en forsvarlig måte. Om jeg ikke husker feil, var det fremdeles populært blant det brede lag av folket å besøke auditorier når ledende forskere skulle holde vitenskapelige foredrag.

Men det er ikke bare i vesten man har dette problemet, det er unødvendig å nevne at det eksisterer over hele verden. I Tibet er de eldre oppgitt over at gamle kunnskaper og tradisjoner blir forkastet til fordel for MTV og et urbant levesett blant de yngre.

Indias mystiske guruer er så å si en saga blott.

Et urbant levesett kan tilby utrolig mye, om det innehar det rette innhold og styresett. Men dessverre ser det ut til at det er muligheten til en mest behagelig livsførsel som vinner frem. All utvikling skjer via nye ideer, slit og svette. Mangler dette, stagnerer man. All tilbakegang starter med stagnasjon.

Samtlige av tidligere tiders sivilisasjoner og storbyer er i dag opphört å eksistere. Min oppfatning er at en av hovedårsakene skyldes at den kollektive dumhet er større enn den kollektive intelligens når disse får muligheten til å blomstre. Den kollektive dumhet oppstår når befolkningen infantiliseres i sine krav om tilfredsstillelse av sine begjær.

Som et barn som får alt det peker på, og slår seg vrang når det ikke gjør det, vil den samlede masse mer og mer koncentrere seg om et liv basert på underholdning og tilfredsstillelse, enn utvikling og fremgang. Uvikling og fremgang ikke i dagens økonomiske betydning, men utvikling av de menneskelige potensialer og om å yte hver med sitt om å øke den kollektive kunnskap og la trivialitet være trivialiteter.

Dette, samt at bysamfunn ofte ender opp som smelteidler og ødelegges av indre konflikter.

Japan er et eksempel på en kultur som

ikke ga rom for infantilisering og som unngikk å ende opp som en smelteidig ved å isolere seg. Total isolasjon er å gå litt langt, utveksling av kunnskap og ideer nasjoner imellom er ikke å forakte. Men likevel ga dette tydelige resultater, da de unngikk de problemene andre kulturer har lidd under.

Et annet problem ved bydannelser, er at det naturlige utvalg opphører. Noen antar dette betyr at vi blir stående på stedet hvil. Men realiteten er at entropien blant folkets genom gjør seg gjeldende. Vi blir ikke stående på stedet hvil, vi begynner å degeneres. Hunder har så å si identisk DNA som ulver, likevel er deres hjerne betydelig mindre fordi det ikke lenger er seleksjon for intelligens. Opphører seleksjonen, blir ikke intelligensen stående på samme sted, den forfaller. Dette gjelder resten av organismen også. I dag sies det at en av fem mennesker i samfunnet har et eller annet handikap.

I og med at det er en del av den menneskelige natur å gjøre sitt ytterste for at sine nærmeste skal overleve, vil det være forræderi mot vår menneskelighet å gjøre det motsatte så lenge man har ressurser, og prisen ikke er for høy, til å gi disse individene et levelig liv. Det er nettopp denne atferden som gjør at vi svekkes, da den istedenfor å hjelpe arten å overleve, blir en akilleshæl når det ikke lenger er en kamp for tilværelsen. Eneste løsning er å kontrollere hvem som får formere seg og ikke. En løsning som ikke er særlig populær, men likevel eneste løsning. Genterapi er en løsning, men frykter at denne vil brukes til å produsere mennesker som tjener det kommersielle og kapitalistiske samfunnet best. Kanskje

er det fremdyrkete barnet som skapt for å lede store selskaper i voksne alder, men hva med den menneskelige utvikling?

En sivilisasjon hvor genetisk entropi får utfoldе seg (og konsekvensene blir synlige etter ikke altfor mange generasjoner) og/eller designerbabyer som har som oppgave å holde samfunnets seddeltrykker i gang, vil enten være dømt til undergang, eller være en sivilisasjon som er alt annet enn attraktiv.

Det synes å være et gjennomgående tema gjennom historien. Så snart stammetilværelsen viker til fordel for en mer urban tilværelse, begynner forfallet. Ikke med en gang, ofte er det først en gullalder å nytte av. Men gradvis begynner glansen å blekne.

Løsningen er rett grad av isolasjon, og en styreform som legger vekt på at det som er nødvendig og viktig for både folket og samfunnet skal ha førsteprioritet, uavhengig av om dette faller massene i smak eller ikke. Et lederskap som kun er ute etter å tilfredsstille folkemengden, er et udugelig lederskap. Et godt lederskap skal alltid handle etter folkets og samfunnets beste, ikke etter hva de blir populære av. Overlevelse for folket, å unngå å gå til grunne, må være alfa og omega.

Bondevik & Co. er ikke bare udugelige, de er landsforrædere i og med at de ikke bare forholder seg passiv til ødeleggelsen av det norske folk, men til og med bevisst fremskynder den.

Åmund Grepp

Fortsettelse fra s. 11...

særlig allikevel. Boehlke går igjennom kristningen av Norge, og får oss til å huske på at Norge ble kristnet av den keltiske kirke fra de britiske øyer og ikke av den romersk-katolske. Hele boken bygger på at de første kristne bevisst la byer, klostre og kirker i henhold til geometriske formasjoner som ville komme til syne på kartet om man trakk linjer mellom dem. Jeg trodde med en gang da jeg fikk høre om boken, at her er det snakk om kirker og kristne steder som er lagt oppå gamle hedenske helligdommer og som dermed viser sammenhengen mellom disse. Jeg fant ut etter hvert at det ikke var slik. Alle de stedene det her er snakk om, er nye steder hvor der ikke har vært noe som helst før, hverken bebyggelse eller helligdommer. Det kan til tider høres søkt ut, men hverken forfatteren eller vi kan nekte for at det stemmer når man ser det selv, at det er helt klare linjer mellom stedene. Egentlig er det nytteløst å skrive noe kort referat av denne boken, det eneste man kan gjøre er å skaffe den til veie selv og lese den fullt ut – gjerne flere ganger slik at man får mer med seg. Her er det ikke spart på detaljene, og man sitter igjen med mange tanker og spørsmål og har lyst til å forske mer rundt dette emnet.

Day, John V. (2001). *Indo-European Origins : The Anthropological Evidence*. - Wahington D.C. : The Institute for the Study of Man. - 546 s. - ISBN 0-941694-75-5

Man kan spørre seg selv hvor mange bøker man egentlig skal lese

om indoeuropeerne, og alle teorier om hvem de var, hvor de kom fra og hvorfor de er slik en gåte som de er. Da jeg fikk høre om denne boken, og at den skulle basere seg på et antropologisk grunnlag, måtte jeg jo selv følgelig ha den. Den er ganske dyr, og man får den gjennom www.jies.org (se vevside-omtalene). Forfatteren har brukt mer enn fem år på å skrive den, og det kan man skjønne når en tredjedel av boken er litteraturliste (over 2600 referanser!). Forfatteren er meget nøyne med å vise til kilder for alle påstander han nevner, og det er et nyttig hjelpemiddel til å finne frem til den boken som refereres til og lese videre om de påstandene. I boken går Day gjennom alle mulige midler for å finne ut hvem indoeuropeerne var og hvor de kom fra. Han nevner kort et problem som ikke mange tenker over, at selv om de hadde et hjemland, hvem var da deres forfedre igjen? Men det er heller ikke temaet i boken. Temaet er å gå gjennom lingvistikk, tekster, biologi, tidlig kunst, fysisk antropologi og genetikk, hvor det går forløpende gjennom alle teorier og tidligere forskning på disse emmene tilknyttet temaet. Av den grunn at han har en så ekstensiv referanseliste, er det nesten ikke den ting han ikke har fått med seg av nyere og eldre forskning. Dette er den beste boken jeg har lest når det gjelder dette temaet, og anbefaler den sterkt for den "viderekomne" leser.

Et minus ved boken er at det er ingen indeks bakerst i boken, men til gjengjeld er innholdsfortegnelse såpass detaljert at man nesten ikke trengte en.

Av Jarle Øvrehus